

Marek Popielarski

(Uniwersytet Wrocławski)

ORCID: 0000-0001-8807-110X

Carl Schmitt w pismach Erica Voegelina

ABSTRACT

The aim of this article is to present Eric Voegelin's perspective on Carl Schmitt's thought. For this purpose, it draws on an analysis of Voegelin's pre-war writings, particularly *The Authoritarian State* and his reviews of *Constitutional Theory*. The discussed material suggests a substantial degree of inspiration derived from Schmitt's concepts in Voegelin's thought, especially in terms of his critique of normativism and his understanding of the totality of contemporary political movements. On the other hand, significant differences are apparent in their views on the impact of political beliefs and ideas on authority, as well as in their assessments of the scientific validity of certain concepts, such as legality or the total state. The article also addresses the influence of Schmitt's thought on Voegelin's post-war work, particularly in the context of representation theory. Furthermore, attention is also given to their shared inspiration from French constitutional thought, especially the theories of Maurice Hauriou.

Słowa kluczowe: Voegelin, Schmitt, teoria prawa, konstytucja

I Wstęp

Eric Voegelin (1901-1985) jest uznawany za jednego z najważniejszych filozofów polityki XX wieku¹. Urodził się w Kolonii, natomiast od dziewiątego roku życia przez następne 30 lat mieszkał w Wiedniu. Od 1919 roku związany z Uniwersytetem Wiedeńskim, gdzie był uczniem Hansa Kelsena (1881-1973) i Othmara Spanna (1878-1950) i na którym uzyskał profesurę. Po Anschlussie w 1938 roku wyemigrował do Stanów Zjednoczonych, pozostając tam przez dwadzieścia lat, wykładając na kilku amerykańskich uczelniach (między innymi Harvard), ostatecznie wiążąc się na dłużej z Uniwersytetem Stanowym w Luizjanie (1942-1958), z którego to czasu pochodzą jego najśłynniejsze prace- *Nowa Nauka Polityki* (1952) oraz trzy pierwsze tomy *Porządku i Historii* (1956-1957). Następnie przez ponad dziesięć lat był dyrektorem Instytutu Nauk Politycznych na Uniwersytecie Monachijskim (1958-1969), po czym powrócił do Stanów Zjednoczonych, pracując

¹ E. Sandoz, *The Voegelinian Revolution: a biographical introduction*, Baton Rouge 1981, s. 188; J. Bartyzel, *Wielkość i problematyczność Erica Voegelina*, <https://teologiapolityczna.pl/prof-jacek-bartyzel-wielkosc-i-problematycznosc-erica-voegelina-1> (data dostępu: 8.11.2024).

na Uniwersytecie Stanforda w Instytucie Hoovera do swojej emerytury². Znany przede wszystkim ze swoich pism powojennych i zawartych w nich analizach relacji rozwoju duchowego i filozoficznego z politycznym, słabiej jest kojarzony z niemieckojęzycznymi debatami dotyczącymi ogólnej teorii państwa (*Staatslehre*) prowadzonymi w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku. Chociaż najśłynniejszymi aktorami tych debat są Carl Schmitt (1888-1985) i Hans Kelsen (1881-1973), myśliciele starsi i bardziej ukształtowani od ówczesnego trzydziestoparoletniego Voegelina, jednakże on również aktywnie w nich uczestniczył, odnosząc się przede wszystkim do teorii rasowych (*Rasse und Staat* z 1933 r.) oraz nowego modelu państwa autorytarnego (*Der autoritäre Staat* z 1936 r.)³. Konieczne było w tych pracach odniesienie się do teorii zarówno Kelsena jak i Schmitta, co jest szczególnie widoczne w drugiej ze wspomnianych pozycji. Voegelin broni w niej autorytarnych rządów stworzonych przez kanclerza Engelberta Dolfussa, a kontynuowanych przez Kurta von Schuschnigga⁴. Wykorzystuje do tego zadania teorię reprezentacji Maurice'a Hauriou oraz Carla Schmitta, poddając obszernej krytyce normatywizm Hansa Kelsena. Jego analiza myśli Schmittiańskiej nie ogranicza się jednak tylko do tej jednej pozycji. Na podstawie kilku innych dzieł Voegelina z okresu międzywojennego można postawić tezę, że był to dla niego filozof ważny, do którego chętnie nawiązywał, aczkolwiek nie zawsze aprobatywnie. Chociaż ta sytuacja zmieniła się po emigracji do USA, to jednak wpływ Schmittiańskich koncepcji pozostał stałym elementem filozofii Voegelina, przede wszystkim w kluczowym dla niej trójpodziale reprezentacji na elementarną, egzystencjalną i transcendentną. Celem artykułu jest przedstawienie tych wpływów poprzez zapoznanie polskojęzycznego czytelnika z mało znanymi odniesieniami autora *Der autoritäre Staat* do teorii Carla Schmitta, zawartymi w pismach z lat trzydziestych, a także przedstawienie opinii Erica Voegelina na temat podstawowych wątków filozofii myśliciela z Plettenbergu.

II National Types of Mind and the Limits to Interstate Relations (1930)

Chronologicznie pierwszą z opisywanych wzmianek Erica Voegelina o Carlu Schmitcie jest seria wykładów wygłoszonych przez niego w Genewie. Oparte w dużej mierze na jego pierwszej książce z 1928 roku (*Über die Form des amerikanischen Geistes*), dotyczyły zagadnienia zależności typu umysłu od narodowości⁵. Myślicielem stanowiącym główny punkt odniesienia jest dla Voegelina Oswald Spengler (1880-1936). Najważniejsze założenia metodologiczne stanowi teza

² M. Czarnecki *Posłowie tłumacza* w: E. Voegelin, *Epoka Ekumeniczna*, Warszawa 2016, s. 533-535.

³ O przedwojennym Voegelinie zob. B. Cooper, *Beginning the Quest. Law and politics in the early work of Eric Voegelin*, Columbia 2009.

⁴ E. Weinzierl, *Historical Commentary on the Period* w: E. Voegelin, *The Authoritarian State. An Essay on the problem of the Austrian State*, Columbia 1999, s. 29-30.

⁵ E. Voegelin, *National types of mind and the limits to interstate relations* w: *The Theory of Governance and other Miscellaneous Papers: 1921- 1938*, W. Petropoulos, G. Weiss (red.), Columbia and London 2003, s. 430-483.

o jednorodności podmiotu badającego i przedmiotu badań- naukowiec również jest ukształtowany przez określony typ narodowego umysłu. Po drugie, Voegelin przyjmuje tak zwany postulat morfologiczny, zakładając, że „każdy szczegół badanej jednostki strukturalnej ujawnia charakter tej jednostki”⁶. Oznacza to iż, narodowy typ umysłu przejawia się nawet w najdrobniejszych kwestiach życia codziennego. Oczywiście to, co Voegelina interesuje najbardziej, to „stosunek do zasadniczych kwestii życia”. Wśród nich wymienia „stosunek do śmierci i Boga, jego ideał człowieczeństwa, jego wyobrażenia o relacjach społecznych w ramach państwa, o stosunkach z innymi narodami, jego wiarę w swoją misję w historii, jego opinię o sobie samym”⁷.

W wykładach genewskich Voegelin analizuje również kategorie wspólne dla całej europejskiej tradycji polityczno-prawnej nie ograniczone do jednego narodu, jak na przykład pojęcie suwerenności. W tym kontekście pojawia się pierwsze odniesienie do Carla Schmitta, a mianowicie jego wyróżnienia *demokracji konstytucyjnej*. Voegelin zauważa, że oznacza to dopuszczenie istnienia *demokracji niekonstytucyjnej*, innymi słowy- dyktatury w szatach demokracji, czego przykładem miałyby być Włochy rządzone przez Benito Mussoliniego⁸. W wykładach ten wątek nie jest szerzej rozwijany w przeciwieństwie do krytyki decyzyzmu. Voegelin wprost atakuje kluczową dla Schmitta koncepcję, pisząc „nie mogę zaakceptować *decyzji* Schmitta. Bo kto decyduje? Schmitt nam tego nie mówi; mówi, że państwo nosi decyzję w sobie, unikając wskazania podmiotu”⁹. Według niego kluczowe dla ustroju państwa są przekonania polityczne (*beliefs*), zakorzenione dzięki narodowemu charakterowi i/lub historii państwowości. Jak pisze „Schmitt żyje całkowicie i bezrefleksyjnie w swoim własnym systemie przekonań” co ma nie pozwolić mu na dostrzeżenie przekonań rzeczywiście wspólnych dla charakteru narodowego i warunkujących ustrój polityczny Niemiec czy jakiegokolwiek innego kraju¹⁰. Nie rozwija jednak tej krytyki decyzyzmu, niewątpliwie pozostawiając słuchaczy w niedosyć.

III Herrschaftslehre (1930-1932)

Część planowanego przez Voegelina *Staatslehre*, nigdy nie opublikowana, pozostała w manuskrypcie do czasu wydania jego kompletu dzieł w ramach *The Collected Works*¹¹. Jako teoria władzy w jej socjologicznym i filozoficznym wydaniu, zmierza ona do „określenia specyficznego działania, dzięki któremu wspólnota konstytuuje się jako posiadająca istnienie polityczne (Carl Schmitt)”¹². W dalszych zdaniach Voegelin opisuje konieczność powrotu do koncepcji Fichtego i Nietzschego,

⁶ W. Petropulos, G. Weiss, *Editor's Introduction w: The Theory of Governance...*dz. cyt., s. 15.

⁷ E. Voegelin, *National types of mind...*dz. cyt., s. 447-448.

⁸ Tamże, s. 471.

⁹ Tamże, s. 478.

¹⁰ E. Voegelin, *National types of mind...*dz. cyt., s. 477.

¹¹ W. Petropulos, G. Weiss, *Editor's Introduction w: The Theory of Governance...*dz. cyt., s. 7-11.

¹² Jak opisuje swoją nieopublikowaną pracę sam Voegelin w: *Race and State*, Baton Rouge, 1997, s. 3.

a przede wszystkim filozofii starożytnej w kwestii właściwego ujęcia badanej kwestii, natomiast zdefiniowanie celu pracy, wskazane w powyższym cytacie, wskazuje na daleko idącą recepcję Schmittańskich pojęć. Widać to w analizie egzystencjalnych podstaw istnienia wspólnoty politycznej; klasyczny dla Schmitta termin *polityczność* z jej podstawową dychotomią przyjaciel-wróg oraz rozumienie wojny jako wciąż potencjalnego stanu ze względu na samo istnienie *innego* przyjmowane jest przez Voegelina jako znakomity opis podstawy funkcjonowania jakiegokolwiek zbiorowości. Znajduje on tu również najlepsze kryterium dla rozstrzygnięcia o jej egzystencji-„Duchowa postawa, która daje równowagę tym, którzy stają w obliczu śmierci w konflikcie, może pochodzić z różnych źródeł. Ostateczne słowo na temat takiej grupy zostało wypowiedziane przez Schmitta i prowadzi bezpośrednio do sedna sprawy: »Istnieje lub nie istnieje«. Naprawdę nie wiem, co więcej można powiedzieć o substancji, której nie możemy zdefiniować; nie wiemy nic o niej, poza tym, że inspiruje jedność wśród ludzi w formie wspólnoty, dla której są gotowi umrzeć”¹³.

Można zaryzykować twierdzenie, że tak rozumiana prawomocność istnienia, charakterystyczna dla społeczności politycznych, została przez Voegelina przeniesiona z teorii władzy do teorii doświadczeń duchowych, rozwijanej już w pismach powojennych. W nich również sam fakt objawienia jest już jego treścią. Rozumienie go jako czegoś co „inspiruje jedność”, chociaż o duchowym charakterze, oraz sprawia, że wspólnota, czy to filozofów czy wierzących, konstituuje się jako *reprezentacja* wyznawanej prawdy, pozwala dostrzec paralelę z przedstawioną wyżej teorią Carla Schmitta¹⁴. Jego wpływ na Voegelina widoczny był także od strony wzajemnej relacji prawdy wynikającej z wiary lub filozofii a *nagiej* egzystencji politycznej. Próba wchłonięcia tej drugiej przez pierwszą (na przykład poprzez przejęcie instytucji państwa przez określone wyznanie religijne czy ideologię i uprawnienie wspólnoty poprzez reprezentowanie prawdy tej grupy) uznaje za jedno z większych filozoficznych *wykolejeń*¹⁵

IV Die Verfassungslehre von Carl Schmitt (1931)

Kolejnym po serii wykładów z 1930 roku upublicznionym odniesieniem się do teorii Carla Schmitta jest dość obszerna recenzja jego słynnej pracy *Nauka o konstytucji*. Artykuł recenzyjny został opublikowany w prestiżowym *Zeitschrift für öffentliches Recht* w 1931 roku¹⁶. Jest tak naprawdę jedyną pracą, którą Voegelin poświęca wyłącznie Schmittowi. Generalny wydźwięk recenzji jest zdecydowanie pozytywny, a można go podzielić na trzy główne wątki.

¹³ E. Voegelin, *The Theory of Governance*, w: *The Theory of Governance...* dz. cyt., s. 366.

¹⁴ E. Voegelin, *Nowa Nauka Polityki*, Warszawa 1992, s. 79.

¹⁵ E. Voegelin, *The Spiritual and Political Future of the Western World* w: W. Petropoulos, G. Weiss (red.) *The Drama of Humanity and other Miscellaneous Papers: 1939-1985*, Columbia 2004, s. 78.

¹⁶ E. Voegelin, *Die Verfassungslehre von Carl Schmitt* w: J. Cockerill, B. Cooper (red.) *Selected Book Reviews*, Columbia 2001, s. 42-65.

Po pierwsze, Voegelin uznaje Schmitta za twórcę niemieckiej teorii konstytucyjnej. Jak pisze, „bezpośrednią historyczną przyczyną powstania książki oraz centralnym przedmiotem jej badań jest Konstytucja Weimarska. Dla Schmitta było konieczne stworzenie systemu pojęć odpowiednich do naukowego badania tej nowej struktury polityczno-prawnej, ponieważ, z powodów, które nie muszą być tu rozważane, niemiecka teoria polityczna [*Staatslehre*] nie wypracowała teorii konstytucyjnej. Znaczenie pracy Schmitta polega więc na tym, że podnosi ona dyskusję o fundamencie narodu jako jednostki politycznej i prawnej z poziomu technicznych monografii i komentarzy do obszaru wielkich idei systemowych. Zrozumienie konstytucji i rozwoju niemieckiej teorii politycznej sprawia, że znaczenie tej pracy jest oczywiste i nie wymaga dalszego dowodu.”¹⁷. Jak widać, Voegelin docenia pierwszą wielką próbę stworzenia teorii konstytucji jako takiej w nauce niemieckiej, zauważając równocześnie głęboką inspirację teoretykami francuskimi¹⁸. Ma na myśli przede wszystkim Maurice’a Hauriou (1856-1929), który także dla niego będzie inspiracją, zarówno w *Der autoritäre Staat*, jak i w kluczowej dla jego myśli politycznej teorii reprezentacji, wyłożonej w *Nowej Nauce Polityki* (1952). Trzecim ważnym tematem docenionym przez Voegelina w *Nauce o konstytucji* jest krytyka normatywizmu- teorii prawa opracowanej przez Hansa Kelsena. Kierunek ten, mający neokantowski rodowód, wyraźnie rozgranicza sferę bytu (*Sein*) i powinności (*Sollen*). Normy prawne zalicza do tej drugiej kategorii, eliminując z prawoznawstwa analizy historyczne, psychologiczne, socjologiczne, polityczne i etyczne. Zadaniem nauki prawa staje się analiza tak wyabstrahowanych norm i systemu prawnego¹⁹. Voegelin, chociaż początkowo podziwiał Kelsenowską metodologię, na początku lat trzydziestych zmienił zapatrywania w tej kwestii, zbliżając swoje stanowisko do Carla Schmitta. W omawianej recenzji przyznaje słuszność autorowi za wytknięcie normatywizmowi ukrywania zależności prawa od politycznej egzystencji²⁰.

To wszystko nie oznacza jednak, że Voegelin nie ma żadnych krytycznych uwag wobec pracy Schmitta. Po pierwsze, zarzuca mu, że polityczne idee są dla niego jedynie przedłużeniem polityki i przez nią warunkowane. Stanowi to w zasadzie powtórzenie zarzutu z wykładów genewskich o niedocenianiu roli przekonań politycznych jako rzeczywistej determinanty ustroju. Po drugie, Voegelin zauważa (i krytykuje) próby poszukiwania przez Schmitta *rzeczywistej* jedności państwa, w przeciwieństwie do jedynie *skonstruowanej* przez normatywistów. Jak pisze, „rzeczywistość społeczna wciąż jawi się Schmittowi w osobowej kategorii istnienia politycznego, którą następnie porównuje się do istnienia jednostki ludzkiej [...] Schmitt zmierza ku rzeczywistości państwa, ale wymaga (nie dostarczając podstaw do tego wymogu) struktury w tym obszarze jako rzeczy

¹⁷ Tamże, s. 42.

¹⁸ Tamże, s. 42.

¹⁹ Normatywizm w: *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/normatywizm;3948300.html>, [dostęp: 8.11.2024].

²⁰ E. Voegelin, *Die Verfassungslehre...*dz. cyt., s. 46-47.

oczywistej; wymaga dowodu jedności konstytucji, aby uzyskać wgląd w rzeczywistą jedność państwa. Jednak taka struktura prawdopodobnie istnieje tylko w sferze poznawczej”²¹. Ostatnim poważniejszym zarzutem Voegelina jest pomieszanie przez autora *Nauki o konstytucji* języka politycznej walki z pojęciami naukowymi- „wygłasza twierdzenia o rzeczywistości państwa, jakby pojęcia politycznie immanentne były jednocześnie naukowo transcendentne”²². To ostatnie zastrzeżenie powróci w *Der autoritäre Staat*.

V Der autoritäre Staat (1936)

W dziele tym, którego pełny tytuł brzmiał *Państwo Autorytarne: Esej o austriackich problemach z państwem*, można wyróżnić trzy główne części składowe. Pierwszą jest analiza pojęcia totalny/autorytarny, drugą omówienie dotychczasowych austriackich teorii prawa konstytucyjnego, na czele z krytyką normatywizmu i opartej na nim austriackiej konstytucji z 1920 roku, a trzecią opisanie najważniejszych zasad ustrojowych Państwa Austriackiego, zawartych w konstytucji z 1934 roku²³. Najważniejszą tezą dzieła jest uznanie nienaukowości pojęcia totalności/autorytarności. Voegelin interpretuje ich znaczenie jedynie jako symbol walki politycznej prowadzonej w ówczesnej Europie²⁴. Również używane przez autora *Nauki o konstytucji* pojęcie *legalności* podobnie jak *totalności* zakorzenione są w najnowszej historii. Carl Schmitt posługując się nimi sam jest silnie uwikłany w polityczny spór toczący się w Niemczech i to obniża naukową wartość jego rozważań. Voegelin pisze iż „Choć Schmitt ukuł pojęcie państwa totalnego, słowo » totalne « w innym kontekście, w pracy Ernsta Jüngera, zyskało znaczenie semantyczne, które obejmuje aspekty, które Carl Schmitt częściowo podporządkowuje, a częściowo całkowicie pomija. Po drugie, szczęśliwe ukucie tego pojęcia przez Schmitta dało początek politycznej funkcji tego wyrażenia, która także wykracza poza systematyczne granice, które jego twórca wokół niego wyznaczył. Po trzecie, Schmitt opiera swoje pojęcie na składnikach obecnej rzeczywistości państwowej, które nie mają zasadniczego oparcia w dialektycznym rozwoju, który widzi jako kończący się w państwie totalnym, ale które przypadkowo pojawiają się na tym etapie końcowym i równie łatwo mogłyby się pojawić, i mogą się jeszcze pojawić, w sytuacjach, gdzie rozwój naszkicowany przez Schmitta nie zachodzi. Te aspekty rzeczywistości nie są więc systematycznie włączone w kontekst rozwoju pojęcia Schmitta, choć Schmitt traktuje je z niezwykłą dokładnością. Po czwarte, zasadnicze aspekty typu Schmitta pojawiają się w historii narodowej Europy Zachodniej w wcześniejszych okresach całkowicie

²¹ Tamże, s. 51.

²² Tamże, s. 65.

²³ E. Voegelin, *The Authoritarian State. An Essay on the problem of the Austrian State*, Columbia 1999, s. 41-45.

²⁴ Krytykę utożsamienia ze sobą tych dwóch pojęć przez Voegelina przeprowadził A. Wielomski, *Eric Voegelin wobec narodowego socjalizmu (do Anschlussu Austrii w 1938 r.)* w: „Pro Fide Rege et Lege”, nr 2 (75-76), Warszawa 2015, s. 300-301.

niezwiązane z unikalną treścią dialektycznego rozwoju od absolutu przez neutralność do państwa totalnego”²⁵. Powraca zatem zarzut, który pojawił się już w *Die Verfassungslehre von Carl Schmitt*, jednakże rozszerzony o nowe aspekty sprowadzające się po pierwsze do próby wtłoczenia rzeczywistości społecznej w dialektyczne ramy jakiegoś rodzaju historycznego prawa, które prowadzi na pewnym etapie do powstania totalnego państwa, a po drugie także zbytnim oparciem na historii politycznej Niemiec. Ten swoisty partykularyzm jest również zarzutem w kontekście rozważań Schmitta o legitymizmie i legalności, które „traktował jedynie w kontekście przejścia od państwa ustawodawczego do formalizacji tego systemu legitymacji w pojęciu legalności. Jego rozważania są zbyt ściśle związane z przejściem od państwa ustawodawczego przez pluralistyczne państwo partyjne do autorytarnej władzy legitymowanej plebiscytem”²⁶. Ze względu na wymienione powyżej zastrzeżenia Voegelin opiera swoje rozważania w większej mierze na francuskiej myśli konstytucyjnej Maurice’a Hauriou niż Carla Schmitta²⁷.

Der autoritäre Staat zamyka pewien etap naukowego rozwoju jego autora. Kolejne prace Voegelina są poświęcone w dużej mierze innym zagadnieniom niż kwestie ustrojowo-prawne. Z tego względu Carl Schmitt praktycznie się w nich nie pojawia, na co niewątpliwie wpływ miała również jego kolaboracja z III Rzeszą. Niechęć Voegelina wobec takich osób przebija się w kolejnej wzmiance poświęconej „koronnemu juryście III Rzeszy”, a zamieszczonej w czasopiśmie *Merkur* w artykule *Gnostische Politik* z 1952 roku. Wspomnienie o Schmitcie jako „pewnym niemieckim profesorsze prawa konstytucyjnego” i to w kontekście porównania do mentalności marksistowskiej wskazują na daleko posunięty dystans, charakterystyczną niechęć Voegelina wobec nazistowskich kolaborantów²⁸. Również w swoim ujęciu teologii politycznej zarysowanej w *Nowej Nauce Polityki* odnosi się jedynie do adwersarza filozofa z Plettenbergu w tej kwestii, Erika Petersona²⁹. Wyjaśnienie tego milczenia na temat tak znanej koncepcji jedynie jej rozbieżnością z tą Voegeliniańską wydaje się niewystarczające i należy szukać powodów również w politycznych wyborach autora *Teologii Politycznej*³⁰.

VI Podsumowanie

Wpływ myśli Carla Schmitta na Erica Voegelina jest niewątpliwy. W artykule został przedstawiony na trzech głównych płaszczyznach. Pierwszą jest francuska teoria konstytucyjna Maurice’a Hauriou, która zaowocowała powojenną, rozwiniętą teorią reprezentacji, a w latach przedwojennych

²⁵ E. Voegelin, *The Authoritarian State...*dz.cyt, s. 62-63.

²⁶ Tamże, s. 221.

²⁷ Tamże, s. 221.

²⁸ E. Voegelin, *Gnostic politics* w: E. Sandoz (red.) *The published essays 1940-1952*, Columbia 2000, s. 234.

²⁹ E. Voegelin, *Nowa Nauka Polityki...*dz.cyt, s. 99.

³⁰ T. Gontier, *From “Political Theology” to “Political Religion”: Voegelin and Schmitt*, w: <https://voegelinview.com/voegelin-and-carl-schmitt/>, data dostępu: 9.11.2024 r.

faktycznego rozróżnienia reprezentacji elementarnej od egzystencjalnej³¹. Drugą stanowi pojęcie państwa totalnego, które, chociaż przyjęte z licznymi zastrzeżeniami, to jednak zostało uznane za niezwykle istotny symbol współczesnej Voegelinowi walki politycznej. Trzecią płaszczyzną to krytyka normatywizmu, w której obydwaj polityczni myśliciele byli najbardziej zgodni.

Zaprezentowane w artykule zarzuty Voegelina wobec Schmitta można by z kolei sprowadzić do dwóch głównych kategorii. Pierwszą jest lekceważenie roli politycznych przekonań, idei itp. jako fundamentu ustroju. Drugą stanowi zakorzenienie używanych pojęć teoretycznych w bieżącej walce politycznej, przez co tracą one na swojej naukowości. Nie zmienia to jednak faktu, że nawet jeśli na innej drodze, to zarówno Eric Voegelin jak i Carl Schmitt są krytykami przedwojennego liberalizmu jako politycznie bezbronnego. Obydwaj również angażują się w intelektualną obronę reżimów odpowiednio Państwa Austriackiego i III Rzeszy³². Ostatnie podobieństwo, które można dostrzec to koncentracja obydwu na szerszych polach badawczych w okresie powojennym- w przypadku Voegelina szerszym w *czasie* (filozofia historii), w przypadku Schmitta szerszym w *przestrzeni* (stosunki międzynarodowe).

Bibliografia:

Bartyzel J., Wielkość i problematyczność Erica Voegelina, <https://teologiapolityczna.pl/prof-jacek-bartyzel-wielkosc-i-problematycznosc-erica-voegelina-1>.

Cooper B., *Beginning the Quest. Law and politics in the early work of Eric Voegelin*, Columbia 2009.

Czarnecki M. J., *Posłowie tłumacza* w: E. Voegelin, *Epoka Ekumeniczna*, Warszawa 2016.

Gontier T., *From "Political Theology" to "Political Religion": Voegelin and Schmitt*, w: <https://voegelinview.com/voegelin-and-carl-schmitt/>.

Magalhães P. T. , *Promise and failure: Nationalism in the interwar thought of Carl Schmitt and Eric Voegelin*, *Journal of political ideologies* 27/1, Londyn 2022.

Normatywizm w: *Encyklopedia PWN* w: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/normatywizm;3948300.html>, data dostępu: 8.11. 2024 r.

Petropulos W., Weiss G., *Editor's Introduction* w: *The Theory of Governance and other Miscellaneous Papers: 1921- 1938*, W. Petropulos, G. Weiss (red.), Columbia and London 2003.

Sandoz E., *The Voegelinian Revolution: a biographical introduction*, Baton Rouge 1981.

Voegelin E., *Die Verfassungslehre von Carl Schmitt* w: J. Cockerill, B. Cooper (red.) *Selected Book Reviews*, Columbia 2001.

Voegelin E., *Gnostic politics* w: E. Sandoz (red.) *The published essays 1940-1952*, Columbia 2000.

³¹ E. Voegelin, *The Authoritarian State...*, dz.cyt, s. 102-103.

³² P. T. Magalhães, *Promise and failure: Nationalism in the interwar thought of Carl Schmitt and Eric Voegelin*, "Journal of political ideologies" 27/1, Londyn 2022 s. 26.

Voegelin E., *National types of mind and the limits to interstate relations* w: *The Theory of Governance and other Miscellaneous Papers: 1921- 1938*, W. Petropulos, G. Weiss (red.), Columbia and London 2003.

Voegelin E., *Nowa Nauka Polityki*, Warszawa 1992.

Voegelin E., *Race and State*, Baton Rouge, 1997.

Voegelin E., *The Authoritarian State. An Essay on the problem of the Austrian State*, Columbia 1999.

Voegelin E., *The Spiritual and Political Future of the Western World* w: W. Petropulos, G. Weiss (red.), *The Drama of Humanity and other Miscellaneous Papers: 1939-1985*, Columbia 2004.

Voegelin E., *The Theory of Governance* w: *The Theory of Governance and other Miscellaneous Papers: 1921- 1938*, W. Petropulos, G. Weiss (red.), Columbia and London 2003.

Weinzierl E., *Historical Commentary on the Period* w: E. Voegelin, *The Authoritarian State. An Essay on the problem of the Austrian State*, Columbia 1999.

Wielomski A., *Eric Voegelin wobec narodowego socjalizmu (do Anschlussu Austrii w 1938 r.)*, *Pro Fide Rege et Lege*, 75-76/2, Warszawa 2015.

ABSTRAKT

Celem artykułu jest przedstawienie opinii Erica Voegelina na temat myśli Carla Schmitta, a także jej wpływu na autora *Nowej Nauki Polityki*. W tym celu wykorzystano analizę jego przedwojennych tekstów, w szczególności recenzję *Nauki o konstytucji* oraz *Der autoritäre Staat*. Z omówionego materiału można wnioskować o daleko posuniętej inspiracji koncepcjami Schmitta w myśli Voegelina, szczególnie na płaszczyźnie krytyki normatywizmu oraz rozumienia totalności ówczesnych ruchów politycznych. Z drugiej strony są możliwe do dostrzeżenia istotne różnice w rozumieniu wpływu przekonań i idei politycznych na władzę, a także w uznaniu naukowości pewnych pojęć, jak na przykład legalność czy państwo totalne. W artykule poruszono również problem oddziaływania myśli Schmitta na powojenną twórczość Voegelina, szczególnie w kontekście teorii reprezentacji. Zwrócono również uwagę na wspólną obydwu badaczom inspirację francuską myślą konstytucyjną, szczególnie teoriami Maurice'a Hauriou.

e-mail: ma.popiela@gmail.com